

Zašto smo i dalje važni?

Zapadni Balkan na strateškom raskršću

Marko Savković

Januar 2015.

Na pisanje ovog teksta najpre nas je potakla zapanjujuća sličnost između zaključaka učesnika dve radionice, koji su - iako jedni došli iz "sveta" politike, a drugi iz civilnog društva - "izašli" sa po dva u mnogo čemu identična viđenja budućnosti. Tako se, na zamišljenoj ravni koja bi nastala ukrštanjem optimizma i izvesnosti, prvi "scenario" čini vrlo optimističnim i vrlo neizvesnim, dok se drugi - na pola puta između realnosti i pesimizma - nama čini značajno izvesnijim.

Beogradski fond za političku izuzetnost
Belgrade Fund for Political Excellence

U nastojanju da objasni trenutak u kome se svi zajedno nalazimo, urednik ekonomskih vesti Kanala 4 Pol Mejson napisao je nedavno kako ga "svet podseća na igru globalne dominacije", u kojoj "pet modernih imperija (redom: Japan, Kina, Rusija, Evropa i Sjedinjene Države) vode (pre svega na ekonomskom planu) ratne igre gde ne može biti pobednika". Japan i Kina su upleteni u valutni rat, gde prvi štampaju novac, a drugi obaraju kamatne stope. Na taj način pokušavaju da "obore" stope izvoza koje druga strana planira. Rusija, SAD i zemlje OPEC-a (pre svih Saudijska Arabija) u drugoj varijanti ekonomskog konflikta "ratuju" (često ćemo koristiti ovu poštapalicu) cenom nafte. Njen rekordno nizak nivo - izazvan slabijom potražnjom (i to najpre zbog usporenog rasta Kine, a zatim, i američke eksploatacije rezervi nafte iz škrljaca, eng. *shale oil*) - pogađa, pre svih, Rusiju i njene saveznike Iran i Venecuelu. Kako su SAD i Rusija, blago rečeno, suprotstavljene oko Ukrajine, ne treba biti previše pametan pa pretpostaviti da Amerikanci "gurkaju" svoje saveznike u Zalivu da ne smanjuju proizvodnju i tako nastave pad cene crnog zlata. Kombinacija sankcija Zapada i saudijske "igre" gurnuće Rusiju u recesiju 2015. Kada se svi navedeni činoci uzmu u razmatranje, ne čudi da je prekidom "Južnog toka" predsednik Rusije udario tamo gde je Zapad (nesrećni eufemizam za Rusiju suprotstavljene članice EU i NATO) najslabiji. Reč je o dobro poznatoj zavisnosti od energenata proizvedenih u ovoj zemlji. To što je "Južni tok" trebao proći preko Balkana u ovom slučaju imalo je dve (ne)željene posledice: kaznu (Bugarskoj, koja je sledila preporuke EU) i upozorenje (Srbiji, da eventualni izlazak iz ruske zone uticaja ima svoju cenu). Mi iz odličnog teksta Mejsona čitamo još nešto:

opasna je simplifikacija - samo na osnovu analize dešavanja u i oko Ukrajine - aktuelnu globalnu dinamiku nazivati "novim Hladnim ratom". Suprotstavljene strane "ratuju" na više frontova, gde vam jedna država (kao Turska Rusiji, recimo) može istovremeno predstavljati i saveznika i neprijatelja.

Ne čudi stoga što "naši" problemi (a pod našim mislimo na situaciju u regionu) malo koga zanimaju. Incidenti koji su obeležili političku jesen (dron, povratak Šešelja) na stranicama svetske štampe negde su između poslednje stranice rubrika "svet" i "zanimljivosti". Poruka koja sa ovih prostora odlazi u svet najgora je moguća: govori o neozbiljnosti elita, nespremnosti da se uhvate u koštac sa izazovom modernizacije. Pritom, ovaj pad interesovanja za Zapadni Balkan zapravo je trend koji traje nekoliko godina unazad. Kriza u Ukrajini i sukob Rusije i Zapada nije učinio da se i "mi" ponovo nađemo u centru pažnje; naprotiv, odvuкао je ono malo raspoloživih intelektualnih resursa, kao i dobar deo donatorskih sredstava. Čini se da tek sada ključni akteri postaju svesni da se jedna mala "partija" ove globalne "igre" igra i na ovim prostorima.

RADIONICE: U proteklih mesec dana, autor teksta je imao sreću da učestvuje u dvema radionicama (eng. *workshops*) koje su imale za cilj pokušaj da se budućnost *predvidi*. Najpre je, u svojstvu izvršnog direktora Regionalne akademije za demokratiju (radwb.eu), bio jedan od facilitatora procesa analize četiri scenarija Evropskog fonda za Balkan (balkanfund.org), nedavno objavljenih u krajnje zanimljivoj (i provokativnoj) studiji "Neispunjeno obećanje: privesti proces proširenja EU kraju". Zatim je, kao

predstavnik Beogradskog fonda za političku izuzetnost (BFPE) učestvovao u radionici strateškog predviđanja (eng. *strategic foresight*) koju je, u okviru svog programa TRAIN (Unapređenje dijaloga nezavisnih istraživačkih centara i donosilaca odluka na Zapadnom Balkanu) realizovao Nemački savet za spoljne poslove (DGAP, nem. *Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik*). Metode koje su korišćene značajno su se razlikovale, kao i krajnji cilj: dok je u prvoj, težište bilo na pokušaju predviđanja ishoda procesa evropskih integracija Zapadnog Balkana, u drugoj, namera je bila da se prognozira kako će izgledati odnos civilnog društva i države(a).

Iskazi i zaključci kako učesnika jedne, tako i druge radionice svedočili su o svojevrsnoj strateškoj anksioznosti kada je sudbina ovog regiona u pitanju. Ona se pre svega manifestovala u percepciji mogućeg usporavanja procesa integracija, ali i zabrinutosti izazvanoj aktuelnim političkim trenutkom. Realnost procesa integracija trenutno je takva da postoje zemlje koje "stoje" nešto bolje (Crna Gora, Srbija i Albanija) i značajno lošije (Makedonija, Bosna i Hercegovina i najzad, Kosovo). Ne treba posebno podsećati da je problem Bosne u odnosima između entiteta, Makedonije spor oko imena (koji, sasvim moguće, služi i kao pokrivalica za strah od nerešenih međuetničkih odnosa) a Kosova - (osporena) državnost. Sveprisutna korupcija, odsustvo vladavine prava, političke igre oko položaja manjina i neefikasnost uprave faktori su manje ili više izraženi u društvima svih kandidata.

Recesija i (očekivan) pritisak na tržište rada koji će uslediti prijemom novih članica već ima za posledicu rast (u procentima) onih

koji se protive ulasku preostalih zemalja Zapadnog Balkana u članstvo. Evropska inicijativa za stabilnost (esiweb.org) u nedavnoj analizi koja prethodi nizu preporuka za ubrzanje procesa integracija navodi zabrinjavajuće brojke: od 51% onih koji su protiv u Grčkoj (!) preko 59% protivnika u Italiji (zemlji koja trenutno predsedava EU), 69% u Nemačkoj (zemlji pred koju su postavljena najviša očekivanja kada je reč o sudbini evropskog projekta) do čak 76% u Austriji (koja je, opet, svojevrsna "međa" Evrope i država čiji ekonomski prosperitet u nemaloj meri počiva i na ekonomskom uspehu u zemljama bivše Jugoslavije). Kako je ovde reč o podacima starim godinu dana, za pretpostaviti je da su brojke i veće. Nema sumnje, elite prate (kao što i kreiraju, uostalom) raspoloženje biračkog tela, te Junkerov nastup na inauguraciji nove Komisije ("nema proširenja u narednih pet godina") i nije mogao biti drugačiji.

Na pisanje ovog teksta najpre nas je potakla zapanjujuća sličnost između zaključaka učesnika dve radionice, koji su - iako jedni došli iz "sveta" politike, a drugi iz civilnog društva - "izašli" sa po dva u mnogo čemu identična viđenja budućnosti. Tako se, na zamišljenoj ravni koja bi nastala ukrštanjem optimizma i izvesnosti, prvi "scenario" čini vrlo optimističnim i vrlo neizvesnim, dok se drugi - na pola puta između realnosti i pesimizma - nama čini značajno izvesnijim.

DVA SCENARIJA: Prvi scenario počiva na pretpostavci zainteresovane i prisutne EU. Proces pregovora (kroz koji prolaze Crna Gora i Srbija) učinili su da kapaciteti, ljudski i materijalni resursi država kandidata osetno porastu. Nemačko-britanska inicijativa za Bosnu i Hercegovinu (BIH) je

urodila plodom. Dijalog Beograda i Prištine dobija na zamahu. Međuetnički odnosi će se poboljšati; nacionalne manjine će predstavljati "mostove" kulturne i svake druge razmene između zemalja. Svi kandidati će u narednih nekoliko godina postati članovi NATO, čime će region najzad biti stabilizovan. Najzad, bilateralni problemi biće rešeni na način na koji su ih rešile Slovenija i Hrvatska, "prebacivanjem" na različite arbitraže umesto trajnom političkom konfrontacijom. Najvažnije, sa uspešnim izlaskom evrozone iz recesije, nova Komisija (čiji mandat počinje 2019.) integraciju celokupnog Zapadnog Balkana do isteka svog mandata (2024.) posmatra kao cilj, za koji opredeljuje nemala sredstva. Ovaj je scenario u potpunosti odgovara scenariju A EFB-a, prikladnog naziva "(Novi) veliki prasak proširenja" (eng. *Big bang enlargement*).

Drugi scenario pretpostavlja stabilizaciju demokratizaciji. EU je samo jedan od međunarodnih aktera zainteresovanih za naš region. Hrvatska je (i dalje) jedina zemlja sa prostora Zapadnog Balkana koja je uspela da postane članica EU. Slobodni mediji su retki; zaštita ljudskih i manjinskih prava predstavlja političko pitanje kome se pristupa selektivno. Određeni ekonomski razvoj će se desiti - biće izgrađeni infrastrukturni i energetske koridori - ali neće nastupiti ekonomski rast potreban da se države kandidati izvuku iz siromaštva. Proces evropskih integracija (pregovora) teče, ali malo ko veruje u njegov pozitivan ishod. Ovo ne znači da je zaustavljeno i proširenje NATO; naprotiv, do 2020. Crna Gora, BiH i Makedonija postaju članice. Velike sile - Rusija, Turska, SAD - ovo koriste i različitim aranžmanima "vezuju" za sebe pojedine zemlje (pretpostavite koje). Svaka od njih nastoji da na društvo koje je u

njenoj "orbiti" deluje polarizujuće. Ako uporedimo ovo predviđanje sa scenarijima EFB, dolazimo do zaključka da u njemu ima elemenata kako "alijenacije" (scenarija B) tako i "nove neizvesnosti" (scenarija C) spram EU.

Predviđanje 2 se završava na sledeći način. Najzad, nakon godina ekonomske stagnacije, doći će do talasa građanskih nemira širom regiona. Nova rukovodstva, listom izabrana na vanrednim izborima, okreću se EU: jedinom benevolentnom hegemonu. Kako je u Briselu najzad jasno da odlaganje proširenja znači dalju nestabilnost, proces evropskih integracija se uspešno okončava između 2023. i 2025. godine.

Pitanje koje je sve vreme lebdelo u vazduhu glasi: zašto smo i dalje važni? I zaista, zašto? Šta je uostalom svrha EU? Da li je to možda konsolidacija, opredeljenje da se usaglasi razvijenost različitih regiona Unije? Ili je pak svaki uspešan model integracije (a nema uspešnijeg od evropskog u globalnim razmerama) "dužan" da se širi i tako iznova potvrđuje svoju relevantnost? Scenariji koje su izneli učesnici opisanih radionica potvrđuju kako ne postoji praznina u međunarodnim odnosima, naročito sada kada se geopolitika "vratila" na velika vrata - dok Nemačka bude preispitivala svoju lidersku ulogu, Francuska, Italija i Španija vodile žučne rasprave o tome ko je odgovoran za migrante, a ko za deficite, a Velika Britanija malo pa malo pretila kako će izaći iz evrozone - drugi će iskoristiti svoju priliku i pokrenuti novi krug nestabilnosti (i neizvesnosti) u ovom namučenom regionu.